

ЕКСКУРСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

В статті висвітлено завдання та види екскурсій. На прикладі роботи циклової комісії бібліотечних дисциплін та діловодства Кам'янець-Подільського коледжу культури і мистецтв окреслено місце екскурсійної діяльності в підготовці спеціалістів бібліотечної галузі.

Ключові слова: екскурсія, екскурсійна діяльність, навчально-виховний процес, інформаційне забезпечення, музеї, історичні комплекси, архіви, бібліотеки.

Навчальні екскурсії є обов'язковими та необхідними складовими навчально-виховного процесу. Вони передбачають створення умов для наближення змісту навчальних дисциплін до реального життя, спостереження та дослідження студентами явищ природи і процесів життєдіяльності суспільства, розширення світогляду студентів, занурення їх у професійне середовище.

Слово «екскурсія» походить від латинського «екскурсіо». У російську мову це слово проникло в XIX ст. і спочатку трактувалося як «вибігання, військовий набіг», потім – «вилазка, поїздка». Пізніше відбулася видозміна цього слова за типом імен на «ія» (екскурс + ія) [1].

Саме поняття «суть» є сукупністю сторін і зв'язків, яким притаманні властивості, узяті і розглянуті в їх природній взаємозалежності. Суть – це внутрішній зміст предмету, що виражається в єдності всіх різноманітних і суперечливих форм його буття [5].

При розгляді поняття «суть екскурсій» необхідно мати на увазі обумовленість екскурсійного процесу об'єктивними вимогами. Кожна екскурсія представляє особливий процес діяльності, суть якого обумовлена конкретними закономірностями (тематичність, цілеспрямованість, наочність, емоційність, активність та ін.) [5].

Одне із завдань екскурсій – виробити в екскурсантів відношення до теми екскурсій, діяльності історичних осіб, подій, фактів, в цілому до матеріалу екскурсій і дати їм свою оцінку.

Дати оцінку – означає скласти уявлення про кого-небудь, що-небудь, визначити значення, характер, роль кого-небудь або чого-небудь, визнати переваги, позитивні якості, оцінити належним чином.

Відношення до екскурсій потрібно розуміти як: певний погляд екскурсанта на історичний період, якому присвячена екскурсія; сприйняття певних подій; розуміння конкретної ситуації, в якій знаходився письменник, скульптор (художник), створюючи свій твір.

Екскурсія – методично продуманий показ визначних місць, пам'яток історії і культури, в основі якої лежить аналіз об'єктів, що знаходяться перед очима екскурсантів, а також уміла розповідь про події, пов'язані з ними. Проте тільки до цього суть поняття «екскурсія» зводити було б неправильно. Розглянемо декілька формулювань терміну «екскурсія», які були опубліковані в різних виданнях за останні 70 років. Перша з них виглядає так: «Екскурсія – є прогулянка, що ставить своїм завданням вивчення певної теми на конкретному матеріалі, доступному спогляданню» (М.П. Анциферов, 1923 р.) [4].

В публікаціях останніх років подається таке визначення екскурсії: «Екскурсія – особлива форма навчальної та позаурочної роботи, в якій здійснюється спільна діяльність вчителя (викладача)-екскурсовода і керованих ним школярів (студентів)-екскурсантів в процесі вивчення явищ дійсності, що спостерігаються в природних умовах (пам'ятники історії і культури, пам'ятні місця, природа та ін.) або в спеціально створених сховищах колекцій (музей, виставка).

Характеризуючи місце екскурсійної діяльності в навчально-виховній роботі зі студентами необхідно враховувати, що екскурсія – це наочний метод отримання певних знань, виховання шляхом відвідин за задалегідь розробленою темою певних об'єктів (музей, історичний комплекс, архів, бібліотека і т.д.) із спеціальним керівником (екскурсоводом).

Існують різні підходи до класифікації екскурсій. Virізняють екскурсії за: змістом, за складом учасників, за місцем проведення, за способом руху і за формою проведення [5,6].

За змістом екскурсії є оглядові (багатопланові) та тематичні.

Оглядові екскурсії – це екскурсії, що дають загальне уявлення про місто, історичні об'єкти, пам'ятні місця, відомих особистостей.

Хронологічні рамки оглядової екскурсії – час існування міста з дня його заснування до сьогодення. Відмінність оглядової екскурсії від тематичної простежується у змісті, глибині розкритті матеріалу [4].

На цикловій комісії бібліотечних дисциплін та доповідства оглядові екскурсії проводяться кураторами груп на I курсі. Студентів знайомлять з історичними місцями Кам'янця-Подільського, об'єктами соціальних комунікацій: бібліотеками, музеями, архівами.

Головна мета навчання та виховання – це створення умов для навчання. Навчальний процес неможливий без книги: підручника, творів художньої літератури, наукових та довідкових видань. Центром навчального закладу є бібліотека. Інформаційний простір бібліотеки коледжу пропонує студентам надзвичайну кількість літератури на різноманітних носіях. Для першокурсників куратори груп проводять екскурсії до бібліотеки коледжу.

Завідувача бібліотекою Лілія Осадчук знайомить з інформаційним забезпеченням навчального процесу: підручниками, папками інформаційних матеріалів, з традиційними та сучасними формами пошуку документів, інформації.

Чинне місце серед соціальних інституцій займають музеї [1]. В системі мережі музеїв України вирізняються музеї навчальних закладів. Кам'янець-Подільський коледж культури і мистецтв славиться своїми традиціями, які закладалися і підтримуються протягом багатьох десятиліть. Тому, щоб донести до сучасників всі надбання минулих поколінь, щоб зберегти в душах нинішніх студентів гордість за наше минуле і віру в майбутнє у травні 2005 року урочисто відкрито музей історії коледжу. Музейні експонати, історичні документи є однією з форм музейної комунікації та сприяють наближенню студентів до історичних подій, «оживляють» історію, допомагають пов'язати минуле і сучасність навчального закладу. Стало традицією проведення кураторами груп першої виховної години як години-екскурсії в музей коледжу.

В зв'язку з тим, що студенти коледжу в основному не місцеві – для них проводяться оглядові екскурсії містом, по бібліотеках міста. Студенти знайомляться з місцем розміщення бібліотек, режимом роботи, складом фондів, що дає змогу їм орієнтуватися в виборі інформаційної установи для виконання самостійних, домашніх завдань. До послуг студентів – центральна міська бібліотека та її філіали, центральна районна бібліотека, бібліотеки ВНЗ різних рівнів акредитації.

Зануренню в професійне середовище сприяють заняття-екскурсії, що проводяться викладачами бібліотечних дисциплін спільно з завідуючими сільськими бібліотеками-філіалами.

Тематичні екскурсії присвячують одній темі. Вони поділяються на ряд груп: історичні, історико-революційні, виробничі, природознавчі, мистецтвознавчі, літературні. Кожна з них має відповідні підгрупи.

Традиційними на комісії бібліотечних дисциплін та діловодства є проведення екскурсій по місцях життя та діяльності відомих особистостей. Так викладачем навчальної дисципліни «Бібліотечне краєзнавство» Олександром Павлюк щорічно проводяться екскурсії до будинку та могили М. Годованця, музею М. Бажана, до пам'ятного знака В. Свідзінському, меморіальної дошки І. Огієнка та Н. Кащук, пам'ятника Т. Шевченка.

Формуванню студентів до професійної діяльності, підготовці до написання курсових робіт сприяють заняття-екскурсії, що проводяться викладачами до обласних бібліотек та державного архіву. Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека імені М. Островського – одна із старіших бібліотек регіону. До послуг користувачів відділи 7 галузевих читальних залів, зал каталогів, міський та міжбібліотечний абонементи, центр регіональної інформації та регіональний портал, відділ літератури іноземними мовами. Бібліотека розробляє регіональні бібліотечні програми, запроваджує інноваційний досвід в практику роботи бібліотек області, займається прогнозуванням розвитку бібліотек в регіоні, підвищенням фахового рівня бібліотечних працівників, підтримує творчі зв'язки з бібліотечним закладами України з метою професійного спілкування та подальшого ділового співробітництва.

Вражені і зачаровані студенти храмом книги – обласною бібліотекою для дітей імені Т.Г. Шевченка. Цю бібліотеку відвідують тисячі делегацій дітей та дорослих з різних куточків України та країн світу. Гостинно відкриває свої двері для наймолодших відвідувачів бібліотеки відділ роботи з користувачами-дошкільнятами та учнів 1–4 класів. У цікавий і захоплюючий світ знань, інформації, розваг потрапляють ті, хто завітає до відділу роботи з користувачами – учнями 5–9 класів. У відділі мистецтв створено медіа-центр.

Ознайомитись з писемними пам'ятками студенти спеціальності «Бібліотечна справа» та «Діловодства» змогли під час екскурсії до Державного архіву Хмельницької області – однієї з найбільш скарбниць документальних пам'яток історії України. Під час екскурсій студенти знайомляться з фотовиставкою пам'ятних архітектурних місць області, з основними напрямками роботи обласного архіву, з експонованими документами на виставках «Голод 1932–1933 рр.» (за документами Державного архіву Хмельницької області), «Гордість і слава Поділля», «Край мій чарівний, Поділля», «На варті пам'яті: нацистський режим на Хмельниччині за матеріалами окупаційної преси». Особливу цікавість студенти виявляють до так званих «генеалогічних» документів.

Серед краєзнавчих екскурсій виділяється екскурсія до Бакотського скельного монастиря. Сьогодні Бакота це Біла гора, дивовижний краєвид на затоку річки Дністер, прекрасний гірський ландшафт, повітря, насичене ароматами трав, стародавні келії в скелі і залишки скельного монастиря, три цілющі джерела з надзвичайною водою, багата історія.

Під час подорожі студенти знайомляться з історією наддністрянських печерних наскальних християнських монастирів, оглядають Бакотську западину, котра перетворилась у Бакотську затоку, милуються красою ландшафту. Під час однієї із таких екскурсій була проведена презентація книги за участю її автора, подільського краєзнавця Тараса Горбняка «Бакота – затоплена доля».

Прививати любов до природи, бережного ставлення допомагають природні екскурсії, серед яких екскурсія до Кам'янець-Подільського ботанічного саду та МЕНЦУМу (міського еколого-натуралістичного центру учнівської молоді).

Ботанічний сад вражає різноманіттям рослинного світу. Близько 29 гектарів площі займає оранжерейне господарство, дендропарк та дослідні ділянки. Тут росте понад 2800 видів рослин майже зі всіх куточків нашої планети.

Показ та розповідь є основою методики проведення екскурсії. Показ в екскурсії – це цілеспрямований послідовний процес ознайомлення екскурсантів з об'єктами, що розкривають тему екскурсії. В центрі показу екскурсії до МЕНЦУМу – Музей хліба.

Серед літературно-біографічних, літературно-краєзнавчих екскурсій помітне місце займає екскурсія-подорож в музей Анни Ахматової. Студенти знайомляться з життєвим та творчим шляхом поетеси, періодом її перебування на Хмельниччині, з особистими речами, рукописами та збірками творів. Завершується екскурсія відвідуванням могили матері Анни Ахматової.

Подарунком до 20-річчя Студентської ради коледжу стала екскурсійна поїздка членів Студентської ради у Карпати. Цікавими для студентів були мальовничі красиви Карпат, Стежка Довбуша, канатна дорога Буковелі.

Ефективно заповнюють вільний час студента, сприяють фізичному розвитку, емоційній розрядці та згуртовують студентів, підвищують культурно-освітній рівень колективні походи до кінотеатру, театру, на виставки та льодовий каток.

Підбиття підсумків екскурсій може здійснюватися у різних формах:

- бесіди – під час яких викладач з'ясовує враження студентів від об'єкта, обговорює найважливіші етапи екскурсії;
- конференції – під час яких студенти звітують щодо виконання раніше запропонованих завдань (проектів);
- диспуту – під час якого студенти висловлюють власну позицію щодо побаченого та почутого;
- виставки колекцій, стіннівок, фотоальбомів;
- опублікування матеріалу на сторінках періодичних видань.

Оцінювання навчальних досягнень студентів за результатами екскурсій здійснюється на розсуд викладача.

Список використаних джерел:

1. Бабарицька В. Екскурснознавство і музеєзнавство : навч. посіб. / В. Бабарицька, А. Короткова, О. Малиновська. – К. : Альтерпрес, 2007.
2. Бейдик О.О. Словник – довідник з географії і туризму, рекреології та рекреаційної географії / О.О. Бейдик. – К. : Палітра, 1997.
3. Воронина А.В. Организация экскурсионных услуг / А.В. Воронина. – Симферополь : СОНАТ, 2008. – 200 с.
4. Голубничка С.М. Основи екскурсійної справи / С.М. Голубничка. – Донецьк, 2003.
5. Долженко Г.П. Экскурсионное дело : учеб. пос. / Г.П. Долженко. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Март, 2006. – 304 с.
6. Емельянов Б.В. Экскурсоведение : учебник / Б.В. Емельянов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Сов. спорт, 2002. – 216 с.
7. Історія екскурсійної справи в Україні : навч. посіб. / В.К. Федорченко, О.М. Костюкова, Т.А. Дьорова та ін. – К. : Кондор, 2004.
8. Кучер В. Історія туризму в Україні / В. Кучер. – Тернопіль : НОВА-друк, 2003.
9. Петранівський В.Л. Туристичне краєзнавство : навч. посіб. / В.Л. Петранівський, М.Й. Рутинський ; за ред. Д. Заставного. – К. : Знання, 2006.
10. Хуусконен Н.М. Практика экскурсионной деятельности / Н.М. Хуусконен, Т.М. Глушанок. – СПб. : Герда, 2006. – 208 с.

В статье освещены задачи и виды экскурсий. На примере работы предметной комиссии библиотечных дисциплин и деловодства Каменец-Подольского колледжа культуры и искусств определено место экскурсионной деятельности в подготовке библиотечных специалистов.

Ключевые слова: экскурсия, экскурсионная деятельность, учебно-воспитательный процесс, информационное обеспечение, музеи, исторические комплексы, архивы, библиотеки.

The article explains tasks and types of excursions. It defined a role of excursion activities in preparation of specialists in the field of librarianship on example of work of the commission of librarian and paper workcourses of Kamianets-Podilskyi College of Culture and Arts.

Key words: excursion, excursion activity, teaching and educational process, information support, museums, historical complexes, archives, libraries.

Отримано: 16.11.2012

УДК 023.5:027.7(477.43)

О. О. Мацей,

м. Хмельницький

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ В НАУКОВІЙ БІБЛІОТЕЦІ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Обгрунтовано необхідність професійного навчання працівників бібліотеки університету. Висвітлено досвід роботи книгозбірні з підвищення кваліфікації спеціалістів та поглиблення фахових знань на державному рівні.

Ключові слова: наукова бібліотека вишу, методична робота, підвищення кваліфікації, самоосвіта, конференції, професійна етика бібліотекаря, інформування фахівців, атестація, автоматизація методичної діяльності.

Навчаючи – ми вчимося самі

Сенека

Розвиток персоналу є найважливішою умовою успішного функціонування будь-якого закладу. Це особливо актуально в сучасних умовах, коли науково-технічний прогрес значно прискорює знецінення професійних знань та навичок. Невідповідність кваліфікації персоналу потребам негативно позначається на результатах діяльності.

В умовах інноваційного розвитку бібліотеки підвищення якісного рівня персоналу забезпечує ефективність виконання працівниками своїх обов'язків, розширення меж їх компетенції, можливість оволодіння новими функціональними обов'язками. Сучасний бібліотечний фахівець покликаний бути не тільки носієм високої загальної і професійної культури, але, водночас, готовим опанувати прогресивні бібліотечні технології, повинен бути готовим до змін, які відбуваються в інформаційному суспільстві, оперативно реагувати на вимоги часу, щоб не втрачати провідну роль у наданні інформації та послуг. Зміни, що відбуваються в нашій країні, вимагають підвищення ефективності післядипломної освіти бібліотечних кадрів, пошуку оптимальних форм та методів удосконалення їх кваліфікації [1].